SUOMEN ARKKITEHTILIITON LAUSUNTO

Viite: VNS 8/2024 vp

Valtioneuvoston kulttuuripoliittisesta selonteosta

Suomen Arkkitehtiliitto jakaa kulttuuripoliittisen selonteon vision 2040 ja toteaa, että kukoistava kulttuuri syntyy eri kulttuurialojen, käyttäjien ja koko yhteiskunnan vuorovaikutuksesta. Rakennettu ympäristö ja arkkitehtuuri sen kulttuurisena ulottuvuutena muodostavat alustan muille kulttuuritoiminnoille, mutta arkkitehtuurilla on kiistämätön itseisarvonsa yhtenä taiteenmuotona ja sen tekijöillä luovuttamattomat tekijänoikeutensa. Arkkitehtuuri on kulttuurin aloista aina läsnä elinympäristössämme.

1. ARKKITEHTUURI ON KULTTUURIN YTIMESSÄ

Suomi on sitoutunut New European Bauhaus -aloitteeseen[1] ja Davosin julistuksen[2] tavoitteisiin, jotka velvoittavat edistämään kestävää rakennuskulttuuria. Davosin julistuksen mukaan hallitusten, järjestöjen ja yksityisen sektorin on kannettava yhdessä vastuuta rakennuskulttuurista. Myös siihen liittyviä kulttuurisia, yhteiskunnallisia, taloudellisia, teknisiä ja ympäristönäkökohtia koskevaa tietoisuutta on lisättävä pikaisesti.

Rakennettu ympäristö on kulttuurin arvoketjun perusta, joka muodostaa 80% kansallisvarallisuudesta, 63% investoinneista ja 46% kasvihuonepäästöistä. Arkkitehtuurilla voidaan vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja luontokadon torjuntaan. Yhdyskunta-, rakennus- ja maisemasuunnittelulla tuotetaan aineetonta ja aineellista pääomaa, jolla on vaikutuksia myös fyysiseen ja henkiseen huoltovarmuuteen. Kulttuuriympäristöt ja rakennusperintö luovat edellytykset kulttuuritoiminnalle. Elävät ja kerrokselliset kulttuuriympäristöt ovat merkityksellisiä asumiselle, hyvinvoinnille ja matkailulle.

2. ARKKITEHTUURIPOLIITTISEN OHJELMAN TOTEUTUS TULEE OLLA OSA KULTTUURIPOLIITTISTA SELONTEKOA

Suomen valtakunnallinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2022–2035 "Kohti kestävää arkkitehtuuria" tarjoaa kokonaisvaltaisen näkökulman rakennetun ympäristön tavoitteelliseen kehittämiseen ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävällä tavalla. Ohjelmaa on toteutettu

[1] New European Bauhaus on aloite, joka pyrkii tuomaan Euroopan Green Deal -tavoitteet elinympäristöihin.

[2] Davosin julistus *Kohti korkealaatuista eurooppalaista rakennuskulttuuria* julkistettiin Maailman talousfoorumissa 2018.

rakennetun ympäristön toimijoiden yhteistyössä, myös paikallistasolla.

Kulttuuripoliittisen selonteon mukaan: "Kulttuuripolitiikka liittyy läheisesti kaikkiin politiikan aloihin kuten talouteen, turvallisuuteen, terveyteen ja ympäristöön. Siksi on tärkeää kehittää myös sektoreiden välistä kulttuuripoliittista ymmärrystä ja konkreettista yhteistoimintaa. Vaikuttavuuden näkökulmasta olennaiseksi muodostuu se, miten hyvin eri alojen toimet täydentävät toisiaan." Kulttuuripoliittinen selonteko kuitenkin sivuuttaa arkkitehtuurin.

Arkkitehtuuria tulee tarkastella sen omista lähtökohdista, eikä pelkästään kulttuuri- ja taidepolitiikan näkökulmasta. Sivistyshallinnon uudistuksessa uhkana on arkkitehtuurialan osaamisen, toimivaltaisten viranomaisten ja arkkitehtuuria tukevien rakenteiden katoaminen valtion hallinnosta.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Suomen valtakunnallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteuttamiseen osoitetaan hallinnolliset rakenteet ja resurssit, jotka vahvistavat toimijoiden toimivaltaa ja asiantuntemusta.[3]
2. Varmistetaan, että valtiolla on tulevaisuudessa vähintään yksi vakituinen arkkitehdin virka arkkitehtuuripoliittisten päätösten valmistelussa ja vaikutusten arvioinnissa.
3. Taataan riittävät taloudelliset resurssit arkkitehtuuripoliittiseen työhön sen eri tasoilla. Kytketään erityisesti paikallistason toimijat mukaan ja turvataan paikallisapolityön rahoitus.

3. RAKENNUSPERINTÖÄ TULEE VAALIA OSANA KULTTUURIPOLITIIKKAA

Rakennusperintö on arvokas osa kulttuuriperintöämme, josta on pidettävä huolta. Yhteiskunnassa on kiireellisesti omaksuttava kokonaisvaltainen ja kulttuurilähtöinen lähestymistapa koko rakennettuun ympäristöön, sekä humanistinen näkemys tavastamme muokata elintilaamme ja perintöä, jonka jätämme jälkeemme.[4]

Vuoden 2025 alusta voimaan tullut rakentamislaki helpottaa purkamista ja rajoittaa eri toimijoiden, kuten järjestöjen, museoiden, ely-keskusten, kuntien ja maakuntien vaikuttamismahdollisuuksia. Purkaminen uhkaa yhä nuorempaa rakennuskantaa. Moderni rakennuskanta sekä taantuvilla että kasvavilla alueilla ansaitsee analyyttisen arvioinnin sen säilyttämisestä, korjaamisesta ja kehittämisestä.

Kuntien, seurakuntien ja valtion kiinteistö- ja toimitilastrategiat ohjaavat omistusten ja toimintojen keskittämiseen ja luopumaan vajaakäyttöisistä kiinteistöistä koko maassa. Museovirasto on esittänyt valtion vanhimman ja keskeisimmän rakennusperinnön pitämistä valtion omistuksessa ja sen asettamista etusijalle valtiokäyttöjä sijoitettaessa.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Valtio asettaa kulttuuriset arvot lyhyen aikavälin taloudellisen hyödyn edelle lainsäädännössä.
2. Valtio kaikilla hallinnonaloillaan ja -tasoillaan takaa riittävät resurssit alueellisten vastuumuseoiden kulttuuriympäristötehtäviin sekä restauroinnin ja rakennuskonservoinnin koulutukseen.

---

[3] OMC-työryhmän (Open Method of Coordination) raportti *Towards a shared culture of architecture: Investing in a high-quality living environment for everyone* linjaa EU:n arkkitehtuuripoliittisia periaatteita sekä esittelee siihen liittyvän laatukriteeristön.

[4] New European Bauhaus on aloite, joka pyrkii tuomaan Euroopan Green Deal -tavoitteet elinympäristöihin.

3. Valtio säilyttää vanhimman ja keskeisimmän rakennusperinnön omistuksessaan ja asettaa sen etusijalle valtiokäyttöjä sijoitettaessa.
4. Kulttuuripoliittisen selonteon toimenpiteisiin lisätään avoimen, laajapohjaisen arvokeskustelun edistäminen rakennusperintömme kehittämisestä ja vaalimisesta.

4. ARKKITEHTUURI LUO AINEETONTA PÄÄOMAA JA SEN EDELLYTYKSET TULEE TURVATA

Selonteon tavoitteena on kulttuuri- ja luovien alojen julkisen rahoituksen ja rakenteiden vahvistuminen vuoteen 2040 mennessä niin, että luovan talouden osuus bkt:sta kaksinkertaistuu. Suomessa aineeton pääoma syntyy pääosin tutkimus- ja kehitystoiminnasta sekä arkkitehti- ja insinöörisuunnittelusta. Suomessa investoinnit aineettomaan pääomaan ovat vähentyneet selvästi vuoden 2008 jälkeen, minkä seurauksena työn tuottavuuden kasvu kangertelee. Panostus laadukkaaseen arkkitehtisuunnitteluun tuottaisi muun muassa taloudellista kasvua.

Selonteon tavoitteena on kulttuuri- ja luovien alojen julkisen rahoituksen ja rakenteiden vahvistuminen vuoteen 2040 mennessä niin, että luovan talouden osuus bkt:sta kaksinkertaistuu. Suomessa aineeton pääoma syntyy pääosin tutkimus- ja kehitystoiminnasta sekä arkkitehti- ja insinöörisuunnittelusta. Suomessa investoinnit aineettomaan pääomaan ovat vähentyneet selvästi vuoden 2008 jälkeen, minkä seurauksena työn tuottavuuden kasvu kangertelee. Panostus laadukkaaseen arkkitehtisuunnitteluun tuottaisi muun muassa taloudellista kasvua.

Selonteossa todetaan, että kulttuurin rahoitus tulee kotitalouksilta, julkishallinnosta sekä säätiöiltä ja yrityksiltä. Suomen Arkkitehtiliitto huomauttaa, että valtion tuki arkkitehtuurille on aina ollut muita taiteenaloja pienempi ja viime vuosina se on laskenut entisestään.

Arkkitehtuuriala saa rahoituksensa pääosin kiinteistö- ja rakennusalan yksityisiltä ja julkisilta rakennuttajilta ja sijoittajilta. Yhä suurempi osa rakennushankkeiden investoinneista tulee ulkomaisilta sijoittajilta. Arkkitehtuurin arvoketjun heikoin lenkki on julkiset hankinnat. Suomen Arkkitehtiliiton ja Arkkitehtitoimistojen Liitto ATL:n hankintakyselyn (2022) mukaan nykyinen hankintalaki ei tue uusien ja pienten arkkitehtitoimistojen pääsyä alalle eikä siten mahdollista alan uudistumista ja innovaatioiden syntyä. Hankintalainsäädäntö ei ota riittävästi huomioon immateriaalioikeuksia ja arkkitehtipalvelujen hankinnan erityispiirteitä. EU:n hankintadirektiivin päivitys on käynnistymässä, jolloin näihin epäkohtiin voidaan vaikuttaa EU-tasolla.[5]

Toimenpide-ehdotukset:

1. Vaikutetaan aktiivisesti EU:n hankintadirektiivin päivitykseen.
2. Direktiivissä ja kansallisessa lainsäädännössä huomioidaan laadullisia vaatimuksia immateriaalipalvelujen hankintaperusteena ja arkkitehtipalvelujen hankinnan erityispiirteenä.
3. Valtion ja sen liikelaitosten sekä muiden julkisten toimijoiden edellytetään sitoutuvan laatuperusteisiin hankintoihin ja arkkitehtuurikilpailujen järjestämiseen sekä tunnistamaan arkkitehtuurihankintojen erityispiirteet.

[5] Suomessa arkkitehdeista noin ⅔ työskentelee yksityisellä sektorilla yrittäjinä ja palkansaajina, loput monissa tehtävissä julkisella sektorilla. (Architect´s Council Europe, The Architectural Profession in Europe, 2022).

5. ARKKITEHTUURIN ALAN JULKISET VIRAT JA ALAN OSAAMINEN NIISSÄ TULEE TURVATA

Arkkitehtuurin alat virat julkishallinnossa ovat vähentyneet merkittävästi ja alan osaamisen jatkumo on uhattuna valtiolla ja kunnissa. Arkkitehtien osaaminen on merkittävä rakentamisen, investointien ja yhteisen elinympäristömme tulevaisuuden ja kestävyyden kannalta.

Arkkitehtuurin alan osaamistarpeet ja työvoima -raportti (2023) on yksi Suomen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman 2022-2035 toteutuneista toimenpiteistä. Selvitys osoittaa kiistatta, että alalle on syntymässä samanaikaisesti sekä uusia vaativia osaamistarpeita että huomattava pula ammattilaisista. Osaajapula koskee erityisesti pienten kuntien vaativimpia tehtäviä. Pelkästään kuntasektorilla työskentelevistä arkkitehdeista eläköityy yli 40 prosenttia kuluvan vuosikymmenen aikana. On tärkeää, jotta alan osaajia on myös tulevaisuudessa riittävästi koko maassa.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Lisätään arkkitehtuurin osaamista ja virkoja julkishallinnossa.
2. Selvitetään, miten ulkomaalaisia, Suomessa kouluttautuneita arkkitehteja sekä Suomeen saapuneita arkkitehteja voidaan työllistää nykyistä paremmin esimerkiksi palveluviennissä ja kunta-alan tehtävissä.

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA on sitoutunut edistämään kulttuuripoliittisen selonteon tavoitteita Suomen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman pohjalta sen kaikilla tasoilla. SAFA on suomalaisten arkkitehtien ammatillinen ja aatteellinen yhteisö, joka toimii arkkitehtuurin ja laadukkaan elinympäristön puolesta. Arkkitehtiliittoon kuuluu 3900 arkkitehtia ja arkkitehtiopiskelijaa. SAFA mm. julkaisee Suomen ainoaa arkkitehtuuriin alan kulttuurilehteä Arkkitehtia ja jakaa vuosittain palkintoja – näkyvimpänä niistä Arkkitehtuurin Finlandia -palkinto sekä tarjoaa asiantuntijapalvelua arkkitehtuurikilpailujen järjestäjille. SAFA on Euroopan arkkitehtineuvoston (Architects' Council of Europe ACE) jäsen.

Helsingissä 27.2.2025

Asko Takala
puheenjohtaja

Arja Lukin
pääsihteeri

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA